

Научник, аскета и преводац – о блаженом Јерониму

Олга Михајловић Блајојевић

У претходним текстовима смо говорили о првим преводима религијске објаве и о контраверзама које су са собом носили. Помињали смо превирања која је изазивала појава Септуагинте као грчког превода јеврејских списа, као и напоре Оригена и бл. Јеронима да питању превођења приступе на систематичан начин. Настављамо чланком о бл. Јерониму, коме је папа доделио задатак стандардизације латинских превода Библије који су били у употреби у четвртном веку, односно о овом необичном човеку који је, прихватавши се задатка, заронио у још дубљи и тежи посао, научивши јеврејски језик и уронивши у свет пророка и Закона у оригиналном издању. Овај великан је поставио основе савремене егзегезе и преводаштва, а својом појавом и ставовима је доносио фаму и негодовање, али и одобравање. Јеронимов превод је након његове смрти бивао све више препознатљив и можемо казати да је остао актуелан до данашњих дана.

Преселивши се у Витлејем, Јероним усавршава своје знање јеврејског језика. Његове тамошње расправе са Јеврејима су га навеле на закључак да је јеврејски текст богонадахнут, односно надахнутији од Септуагинте, чиме, по мишљењу многих, нарушава апостолски кредибилитет. Делимично под утицајем Јевреја, делимично вођен својим научничким духом, почео је да посматра Септуагинту на критички начин и да тражи места у Новом Завету где је цитиран Стари Завет. Упоредивао је ова места у Септуагинти и у јеврејском преводу и пронашао да постоји један број цитата, превасходно из Јеванђеља по Матеју, који се базира на јеврејском Старом Завету. Сматрао је такође да Септуагинта, иако је на многим местима буквалан превод, садржи и доста слободних интерпретација текста које су биле у складу са тадашњим теолошким схватањима. Закључио је да је јеврејски Стари Завет онај изворни и меродавни текст, и донео је одлуку да свој латински превод базира на њему. Хришћани су били веома незадовољни оваквим Јеронимовим ставовима јер је изгледало као да он мења апостолску традицију, и да се поставља изнад ауторитета најранијих хришћана који су под божанским надахнућем писали књиге Новог Завета. Негативан одговор хришћанске јавности није поколебао Јеронима и он је истрајао у заступању својих ставова.

Јероним је био веома плодан писац и, осим што се бавио превођењем, написао је доста пропратних коментара на библијске текстове. Његов луцидан ум је препознатљив и у текстовима бројних писама које је слао у разне делове медитеранског света. Са Св. Августиним је у писаном облику водио жучну расправу око коришћења јеврејских текстова као

основе за превод. Размислилажења у ставовима по овом питању су понекад претила да науде њиховом пријатељству.

Августин је био зачуђен Јеронимовом одлуком да преводи делове Старог Завета са јеврејског текста, јер је сматрао да усаглашени и надахнути текст седамдесеторице сасвим сигурно мора бити бољи од превода једног човека. Због чега би, уосталом, Јероним преводио нешто што је већ успешно преведено и чију су веродостојност потврдили надахнути апостоли хришћанске вере? Осим тога, нови превод би, према Августинином мишљењу, могао да унесе раздор међу вернике који су већ навикли на одређене устаљене фразе. Наводи и пример једног епископа који је умало изгубио верништво своје цркве након што је прочитао Јеронимов превод Књиге о Јони, јер су верници чули реч која се није налазила у преводу на који су навикли. Јероним му на то одговара да би радо објаснио свој превод када би му Августин прецизирао о којој речи се ради, и чак примећује да је Августин можда и намерно пропустио да наведе конкретну реч јер се уплашио убедљиве аргументације која би вероватно уследила.

Августин нас у својем Граду Божијем позива да се „уздигнемо изнад историје“, тј. изнад неслагања текста када су у питању неки мање битни историјски подаци, и да трагамо за суштином божанске поруке. „Јер, ако је једина читаочева жеља да прати пуки след историјских догађаја, можда га из тог дремежа могу пренети преводиоци Септуагинте, као и пророци, и навести га да истражују дубине пророчанстава (...).“¹ Можда је највеће признање Јеронимовом раду Августин одао тврдњом да је и кроз јеврејски текст и

¹ Augustine, City of God, Book 18, translated by Marcus Dods

кроз Септуагинту „говорио један исти Дух“, и да оба текста треба равномерно користити јер сачињавају делове исте целине.

Јеронимов стил превођења варира од бу-квалног до веома слободног. Неке књиге је детаљно преводио или радио ревизију постојећих текстова, а неке је преводио на брзину. Јеванђељима је посветио доста пажње, али не и остатку Новог Завета. Када је Стари Завет у питању, Књигу о Јову и Књиге дневника је преводио према Оригеновој хексапли, а за неке од дефтероканонских књига, као што су Товија и Јудита, пише да их је превео за само једну ноћ. У сваком случају, оно чему је тежио је јасноћа текста који је требало да буде доступан широком кругу хришћана. Размећање књижевним стилем није његов циљ и он свесно избегава да текст одене у рухо високог стила.

Јеронимов превод Библије је назван Вулгата, иако Јероним сам никада није користио овај израз за свој превод. Првобитно коришћени израз *vulgata editio* је једноставно означавао текст који је у уобичајеној употреби. Коришћен је за већ постојеће преводе, као што је Септуагинта, да би се затим његово значење проширило на прве латинске преводе. Вулгата је касније проглашена службеним преводом латинске Цркве. Њена аутентичност се огледала, према доктрини Цркве, више у питањима вере и морала него у погледу стања текста.

Јероним није доживео прихватање свог превода, али је у наредних неколико векова овај превод бивао све прихваћенији у западном свету, да би на крају средњег века био потпуно препознат као меродаван и исправан. Јеронимови ставови су постепено прихватани и данас је његов превод прихваћен као меродаван. Јероним је имао прилику да латинске текстове упореди са раним грчким манускриптима који више не постоје, тако да је користио доста превода и верзија. Сматрао је да су се први текстови на латинском појавили веома рано да би „појили млеком рану цркву“.

На крају приче о превођењу религијских текстова, не можемо а да не поставимо питање да ли смо данас, уз све знање, програме за претраживање и увиде у различите верзије превода, ближе ономе што би се могло назвати зрелошћу у тумачењу текста? Или можда управо ово изобиље знања може да представља малу клопку, и да нас наведе на помисао да је суштински смисао текста доступан једним кликом, без дубљег богословског разматрања? Истина је, као и обично, негде на средини и да верујемо да је, уз знање које нам је доступно, неопходан објективан и кротак дух у сагледавању целине религијске објаве. ■■